

İŞTİRAK NAFAKASININ BELİRLENMESİYLE İLGİLİ SEÇİLMİŞ YARGITAY KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF SELECTED SUPREME COURT OF APPEALS DECISIONS CONCERNING THE DETERMINATION OF PARTICIPATION ALIMONY

Ebru CEYLAN*

Özet: İştirak nafakası, velayet hakkı kendisine bırakılmayan eşin velayet hakkı verilen eşe çocuğun bakımı ve eğitim giderleri için mali gücü oranında yaptığı katkıdır. İştirak nafakası, hukuki niteliği bakımından bir bakım nafakasıdır. İştirak nafakasının kapsamı, tarafların nafaka miktarı konusunda anlaşmaları ile veya anlaşma yok ise hâkim tarafından belirlenir. Hâkimin iştirak nafakasını belirlerken göz önüne alacağı ölçütler, çocuğun ihtiyaçları, anne ve babanın hayat koşulları ve anne ve babanın ödeme güçleri ve çocuğun gelirleridir. Yargıtay kararlarında iştirak nafakası ödeme yükümlülüğünün hangi durumlarda doğduğu, hangi durumlarda doğmadığı konusunda yol gösterici ilkeler görülmektedir. İştirak nafakasının başlangıcı boşanma kararının kesinleştiği tarihtir. Boşanma kararının kesinleşmesinden sonra ayrı bir dava ile iştirak nafakasının istenmesi halinde dava tarihinden itibaren geçerli olarak hükme bağlanır. İştirak nafakası özelliği gereği “irat” şeklinde karara bağlanır. Türk hukukunda iştirak nafakasının taraflar arasında yapılacak anlaşmayla toptan ödenmesi konusunda bir hüküm yoktur. Bu nedenle sadece “irat” şeklinde ödeneceği esası geçerlidir. Tarafların durumlarında veya hayat şartlarında boşanma kararından sonra çeşitli değişiklikler söz konusu olabilir. Bu nedenle iştirak nafakasının yeniden belirlenmesi ihtiyacı doğabilir.

Anahtar kelimeler: İştirak Nafakası, Çocuk, Evlilik Birliği, Boşanma, Yargıtay Kararları

Abstract: Participation alimony is a contribution that has to be given by the spouse who does not have parental right to the spouse who has the parental right for education and care of the child at the rate of financial power. Participation alimony is a maintenance alimony in terms of its legal nature. The scope of the partnership alimony is determined by the parties reaching agreements on the amount of alimony or by the judge if there is no agreement. The criteria that the judge will take into consideration when deciding the participation alimony are the needs of the child, the ability to pay and life conditions of the parents and the incomes of the child.

* Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, ebruceylan@aydin.edu.tr

In the decisions of the Supreme Court of Appeals, there are guiding principles that reveal some circumstances in which if the obligation to pay participation alimony arises or not. The beginning of the participation alimony is the date when the divorce decree becomes final. After the decision of divorce has been finalized, if the participation alimony is demanded by a separate case, the case shall be adjudicated as from the date of the case. Participation alimony is decided in the form of “monthly payment” in accordance with its special nature. There is no provision in Turkish law for lump sum payment of the participation alimony by an agreement with parties. For this reason participation alimony should be paid only monthly. There may be various changes in the circumstances or in the life conditions of the parties after the decision of divorce. For this reason, the need may arise to re-determine the participation alimony.

Keywords: Participation Alimony, Child, Marriage Union, Divorce, Supreme Court Decisions

Giriş

Türk Medeni Kanunu aile içinde anne, baba ve çocuk ilişkilerinden hareket ederken öncelikle çocuğun yüksek yararı ilkesine dayanmıştır. Anne ve babanın çocuğu eğitme ve yetiştirme görevleri evlilik ilişkileri devam ederken de evlilik ilişkileri sona erdiğinde de geçerlidir. Boşanma davası açıldığında hâkim çocuğun bakımı ve korunması için geçici önlemleri almalıdır (TMK.m.169). Evliliğin boşanma ile sona ermesi halinde çocuğun velayeti anne veya babadan birine veya vasiye bırakılır. Boşanma davası sonrasında çocuğun ruhsal, düşünsel ve fiziksel gelişmesinin sağlanması için gerekli masrafları karşılama görevini TMK., anne ve babaya vermiştir. TMK. m. 327-334 hükümleri arasında çocukların bakımı ve eğitimi giderlerinin karşılanması ile ilgili hükümler düzenlenmiştir.

Uluslararası alanda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 27 hükmünde çocuğun bedensel, zihinsel, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğu, bu sorumluluğun sahip oldukları olanaklar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun anne ve babasına ve bakımını üstlenecek diğer kişilere ait olduğu belirtilmiştir. Devlet de olanakları ölçüsünde anne ve babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere bu hakkının kullanılmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alacaktır.

İştirak Nafakası hükümlerinin kaynağı olan İsviçre Medeni Kanunu'nun hükümlerinde bugüne kadar çeşitli değişiklikler ya-

pılmıştır. İsviçre Hukukunda “Çocuğun Nafakasına İlişkin Medeni Kanun ve Diğer Kanun hükümlerinde Değişiklik Getiren Ön Tasarı hazırlanmıştır. İsviçre Federal Meclisi, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan bu Ön Tasarıyı 4.6.2012 tarihinde kamu kurumlarının görüşlerine açmıştır ve bu süre 7.11.2012 ‘de sona ermiştir. Bu Ön Tasarıda çocuğun nafaka talebinin yeri, miktarı ve ifasıyla ilgili değişikliklere yer verilmiştir. Bu Ön Tasarıda çocuğun yararı prensibinden hareket edilmiştir. ¹

Bugün İsviçre’de yürürlükte olan hükümlerin bir kısmı 25 Haziran 1976 tarihli Federal Kanun ile 1 Ocak 1978 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha sonra bu hükümlerin bir kısmı 7 Kasım 1994 tarihli Kanun ile 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren hükümlerle değiştirilmiştir. Bu hükümlerin bir kısmıyla ilgili en son değişiklik ise 20 Mart 2015 tarihli Çocuğun nafakasıyla ilgili Federal Kanun’la olmuştur ve yeni hükümler 1.1.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1. İştirak Nafakasının Amacı, Hukuki Niteliği ve Özellikleri

İştirak nafakası, velayet hakkı kendisine bırakılmayan eşin velayet hakkı verilen eşe çocuğun bakımı ve eğitim için giderleri için mali gücü oranında yaptığı katkıdır.² Bu katkı, TMK. m. 182/II hükmünde şöyle belirtilmiştir : “Velayetin kullanılması kendisine verilmeyen eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır.”

İştirak nafakası, hukuki niteliği bakımından bir bakım nafakasıdır.³ Nafaka alacağı, takas edilemez, hacz edilemez ve üzerinde rehin tesis edilemez.⁴

¹ *Adana Barosu’nda 6 Mayıs 2017 tarihinde “Yargıtay Kararları Işığında Boşanma ve Velayet Davaları” isimli konferansta sunulan kararların derlemesinden yararlanılarak bu makale çalışması yapılmıştır.

Ali Haydar Yağcıoğlu, “İsviçre Hukukunda Çocuk Nafakasına İlişkin Önemli Yenilikler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C.15, S.1, s.107 vd.

⁴ Mehmet Akif Tutumlu, *Teorik ve Pratikte Boşanma Yargılaması Hukuku*, C. II, Ankara 2009, s.1157.

Evlilik birliğinde eşlerin çocukların bakımına ve yetiştirilmesine birlikte özen göstermek yükümlülüğü vardır. Bu özen yükümlülüğünün çocuğun yüksek yararına uygun olarak yerine getirilmesi gereklidir.⁵ Çocuğun yüksek yararından anlaşılması gereken çocuğun bedensel, duygusal, zihinsel ve sosyal gelişim bakımlarından öncelikli olmasını gösteren geniş anlaşılması gereken bir kavramdır.⁶ Bu kavram, çocuğun aile içinde anne ve baba ile menfaatlerinin çatışması halinde öncelikli olarak çocuğun yararlarının korunmasını hedefler. Eşler, boşanmadan sonra çocuklar eşlerden birine bırakıldığı için ayrı olarak bu yükümlülüğü ifa etmek zorundadır.⁷

İştirak nafakasının kapsamına anne veya babanın çocuğun tedbir nafakasındaki gibi bütün masraflarına katılması girmez, sadece hâkimin takdir edeceği orandaki masraflarla yükümlülük söz konusudur.⁸

2. İştirak Nafakası Davasında Usul Hükümleri

TMK. m. 329 hükmüne göre iştirak nafakası davasında davacı olma hakkı, küçüğe fiilen bakan anne ve babaya; ayırt etme gücüne sahip olmayan küçük için gereken hallerde atanacak kayyıma veya vasiye ve ayırt etme gücüne sahip olan küçüğe tanınmıştır. İştirak nafakası isteme hakkı, velayetin fiilen kullanılmasına bağlı bir hak olduğu için, çocuğun velayeti kendisine verilen taraftır.⁹ Bu maddenin gerekçesinde ayırtım gücüne sahip olan küçüğün nafaka istemesinin kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hakkın kullanılması niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Küçüğe fiilen bakan anne ve baba diğerine karşı çocuk adına nafaka davası açabilir. Anne ve baba evli değilse anne ile çocuk arasında soybağı doğumla kurulduğundan velayet anneye aittir. Bu nedenle anenin davacı veya davalı olmasında bir sorun yaşanmaz. Baba bakımından ise baba ile çocuk arasında soybağı kurulduktan sonra baba

⁵ Yıldız Abik, "Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı", Prof. Dr. Şener Akyol 'a Armağan, İstanbul 2011, s. 3.

⁶ Abik, s.3.

⁷

⁹ Bozovalı, s.148; Ceylan, s.177.

nafaka davasının davacısı veya davalısı olacaktır.¹⁰ Kayyım, ayırt etme gücüne sahip olmayan küçük için TMK. m. 329/II hükmündeki durumlarda kayyım atanır, bu davayı kayyım açabilir. Vasi, ayırt etme gücüne sahip olmayan küçük için TMK.m.329/II hükmü gereği vasi atanır, bu davayı vasi açabilir.

Velayetin kaldırılması halinde, anne ve babanın çocuğun eğitim giderlerini ödeme güçleri olmadığı için yerine getirmeleri mümkün değil ise, bu giderleri Devlet karşılar (TMK. m. 350/II). Bu nedenle anne ve baba ödeme güçlerine kavuştuklarında Devlet de anne ve babaya rücu ederek iştirak nafakası davası açabilir. Özel yasalara göre çocuğa bakan kurumlar da çocukla ilgili anne ve babaya karşı nafaka davası açabilir .¹¹

İştirak nafakası davasında davalı olma hakkı, küçüğe fiilen bakamayan anne ve babaya; velayet hakkı kendisine verilmeyen anne veya babaya; ayırtım gücüne sahip olmayan küçüğe atanan vasi veya kayyım tarafından açılan davada küçüğün anne ve babasına; ayırtım gücüne sahip küçük tarafından açılan davada küçüğün anne veya babası veya davacının dava ettiği davalıya aittir. Devlet veya çocuğa bakan kurum tarafından açılan davada anne, baba veya nafaka ile yükümlü olanlar davalıdır.¹²

Görevli mahkeme, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair K. m. 4 hükmüne göre 7421 sayılı TMK. 3. kısım hariç olmak üzere 2. Kitabı konusu olan aile hukukundan doğan dava ve işlerle ilgili olarak 20.04.2004 tarihinden sonra Aile Mahkemesidir, Aile Mahkemesi kurulmayan yerlerde görevli Asliye Hukuk Mahkemesidir.¹³ Yetkili mahkeme, boşanma davasında iştirak nafakası talep edilmiş ise, boşanma davasına bakmakla yetkili olan mahkemedir, bu mahkeme eşlerden birinin yerleşim yeri mahkemesi veya eşlerin davadan önce son altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir (TMK. m.168).Burada boşanma davalarında yet-

¹⁰ Ömer Uğur Gençcan, Velayet Hukuku, Ankara 2015, s.352.

¹¹

¹² Ceylan, s.177, 178.

¹³

kili mahkemeyi seçme imkânı kesin yetki kuralı öngörülmemiştir.¹⁴ Bağımsız olarak açılan iştirak nafakası davasında TMK.m.177 hükmü gereği nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir.

İştirak nafakası istemine ilişkin bir davada mahkemenin basit yargılama usulüne tabi olduğu gerekçesiyle dosya üzerinde inceleme neticesinde bir karar vermesi nedeniyle davalı taraf temyiz etmiştir. Y. 3. HD. T.10.09.2015 E.2015/5980 K.2015/13972 sayılı kararında¹⁵ dosya üzerinde yapılan inceleme sonucunda davanın esasına yönelik karar verilip verilemeyeceği hususu incelenmiştir. HMK. m. 27 hükmüne göre davanın tarafları kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptir. Her ne kadar HMK. m. 320 /I hükmünde tarafların duruşmaya davet edilmeden dosya üzerinden karar vereceği belirtilmiş ise de bunun ancak ön inceleme aşamasında ve mümkün olan hallerde olduğu belirtilmiştir. HMK. m. 137 hükmünde dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ön inceleme yapılacağı, ön incelemede dava şartlarının ve ilk itirazların inceleneceği, uyuşmazlık konuları tam olarak belirlenip, hazırlık işlemleri ile tarafların serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onların sulhe teşvik edileceği düzenlenmiştir. Bu bağlamda ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilemez. Dosya üzerinden karar verilmesi mümkün olan ön inceleme işlemleri dava şartları ve ilk itirazlardır. Hâlbuki mahkemece dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşaması tamamlandıktan sonra öncelikle dosya üzerinden dava şartları ve ilk itirazların incelenerek olumlu veya olumsuz bir karar verilmesi; dosya üzerinden karar verilemeyen dava şartları ile ilk itirazlar hakkında karar verilmek ve diğer ön inceleme işlemlerini yapmak üzere tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesi, ön inceleme duruşmasında gerekli usul işlemleri yapıldıktan sonra gerekli görülmesi halinde tahkikat duruşmasına geçilerek hâsıl olacak sonuca göre bir karar verilmediğinden kanımızca *isabetli olarak mahkemenin kararını Y. 3. HD. bozmuştur.*

Y.2. HD. T.02.06.2011 E.2010/8242 K.2011/9737 sayılı kararında¹⁶ iştirak nafakasının boşanmanın fer'ilerinden olup harç gerekmeden boşanma ve ayrılık davasının her aşamasında yazılı veya sözlü olarak talep edilebileceği gibi talep olmasa bile hâkim tarafından kendili-

¹⁴ Gençcan, Usul, s.132; Gençcan, Velayet, s.351.

¹⁵ *Legal Hukuk Dergisi*, C.14, S.157/Yıl: 2016, s.324-325.

¹⁶

ğinden dikkate alınması gereklidir. Dava dilekçesinde talep olmadığı halde sonradan iştirak nafakası istenmesi davanın veya talebin genişletilmesi niteliğinde olmayıp, istenmesi hatta artırılması için ıslaha da gerek yoktur. “Kanımızca Y. 2. HD. bu kararında boşanma davası sırasında ve boşanmadan sonra iştirak nafakası istenebileceğini isabetli olarak vurgulanmıştır. Boşanma davasından sonra açılacak velayet davasında talebe gerek olup olmadığı konusunda YHGK. ‘nun 24.09.2008 tarihli 2008/2-539 E. Ve 2008/559 K. sayılı kararında¹⁷ “velayetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocukla kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır.” hükmünü içermektedir. Ancak bu hüküm boşanma davasıyla birlikte velayetin düzenlenmesi hali için geçerli olup boşanma davasından sonra açılan davalarda eğer istem yoksa veya açıkça istenmediği belirtilmiş ise iştirak nafakasına re ‘sen hükmedilmez. (HUMK. m.72, 74)”. Bu YHGK. Kararına göre boşanma davası sonrasında açılan velayet davasında açıkça iştirak nafakası talebinde bulunulması gerektiği düzenlenmiştir. Velayet davasının amacı dikkate alındığında çocuğun velayetinin anne veya babadan kimde kalacağına belirlenmesi olduğundan mahkemenin re ‘sen nafakaya hükmetmesi kanımızca da gerekmemektedir.

Nafaka davası açılınca hâkim dava süresince gerekli olan önlemleri davacının istemi üzerine alabilir (TMK. m. 332/I).

Anne ve babanın nafaka yükümlülüklerini sürekli olarak ve ısrarla yerine getirmezler ise veya kaçma hazırlığı içindeyseler veya mallarını gelişigüzel harcadıkları veya heba ettikleri kabul edilebilirse hâkim gelecekteki nafaka yükümlülüklerine ilişkin olarak uygun bir güvence nin sağlanmasına veya gerektiğinde diğer önlemlerin alınmasına karar verebilir (TMK. m. 334).

İştirak nafakası kamu düzeni ile ilgili olduğundan önceden feragati mümkün değildir. Y. 3. HD. T.13.09.2010 E. 2010/9685 K. 2010/13957 sayılı kararında¹⁸ “Boşanma davası sırasında annenin, velayeti altında bulunan küçüğün menfaatine aykırı olarak ve henüz tahakkuk etme-

¹⁷ Yağmur Ünsal, “Nafaka Çeşitleri”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C.90, 2016/5, s.212.

¹⁸ Sila Tuna, “Boşanmanın Mali Sonuçlarından İştirak ve Yoksulluk Nafakası”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 89 2015/3 s.300 dn.21.

miş (doğmamış bir alacaktan) iştirak nafakasından feragati geçersizdir. Feragate ilişkin beyanı, küçüğün ergin olacağı tarihe kadar sürececek olan nafakayı kapsamaz. İştirak nafakası her an doğup işleyen haklardandır". Anlaşmalı boşanma sırasında velayet hakkı kendisine bırakılan eşin, o zaman iştirak nafakası istememesi sonradan istemesine engel değildir.¹⁹

Aile hukukunu ilgilendiren konulardaki uyuşmazlıkların çoğalmasının nedeniyle, aile mahkemelerinin iş yükü artmıştır. Bu durumda alternatif uyuşmazlık çözüm metotlarından biri olan arabuluculuğa olan ilgiyi dünyada ve ülkemizde artırmıştır.²⁰ Aile arabuluculuğu kapsamına alınan velayet ve boşanma ile ilgili konular, bizim hukukumuz yönünden tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri alanlar olmadığı kabul edilmektedir.²¹

Dünyada ise aile uyuşmazlıklarında dava yoluna gidilmesinin aile sorunlarının çözümünü zorlaştırdığı düşüncesi nedeniyle arabuluculuk yolu etkili olmaktadır.²² Avrupa 'da Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 'nin Aile Arabuluculuğu Hakkında R (98) 1 sayılı Kararı aile ilişkilerinin korunması için, ailede uzlaşma sağlanmasının önemini vurgulamıştır.

Arabuluculuk sonunda yapılan anlaşmalar, boşanan aileler arasındaki karşılıklı ilişkilerin devam etmesinde etkili olduğu, bu anlaşmaların, taraflar arasındaki anlaşmazlıkları azalttığı ve çocuklarla aileler arasındaki iletişimin devamında yararlı olduğu düşünülmektedir. Aileler, kendi kararlarını verebilen ailelerin, bu anlaşmalara uyuma olasılığı daha yüksek görülmektedir. Ailelerce karşılıklı anlaşma yoluyla verilen kararların uzun süre uygulanabileceği ve çocukların menfaatlerini koruyabileceği ileri sürülmektedir.²³

¹⁹ Tuna, s. 300 dn. 22 (Y. 2.HD. 06.11.1992 - 11099/10953; YHGK. 01.12.1993 - 2-566/772).

²⁰ Cem Özcan, "Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 5, S. 9, Haziran 2017, s.384.

²¹ Huriye Reyhan Demircioğlu, "Aile Hukuku Uyuşmazlıkları Bakımından 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun Uygulanabilirliği", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2015, sayı:23, s.60.

²² Mustafa Özbek, "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Aile Arabuluculuğu Konulu Tavsiye Kararı", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.7, S.2, 2005, s.77 vd.

²³ Özbek, s.77 vd.

3. İştirak Nafakasının Belirlenme Esasları

İştirak nafakasının kapsamı, tarafların nafaka miktarı konusunda anlaşmaları ile veya anlaşma yok ise hâkim tarafından TMK. m. 330 hükmündeki esaslara göre belirlenir. Bu hükme göre, hâkimin iştirak nafakasını belirlerken göz önüne alacağı ölçütler, çocuğun ihtiyaçları, anne ve babanın hayat koşulları ve anne ve babanın ödeme güçleri ve çocuğun gelirleridir.

TMK. m. 330 hükmüne karşılık gelen ancak daha farklı olan İsviçre hukukunda İMK. m. 285 hükmüne²⁴ göre “ *İştirak nafakası, çocuğun ihtiyaçları, ana ve babanın mali durumu, çocuğun malvarlığı ve gelirleri dikkate alınır.*

Ana ve baba ile üçüncü kişilerin çocuğun yükümlülüğünü karşılamalarını garanti eden bir nafakadır.

İştirak nafakasının miktarı önceden hâkim tarafından belirlenebilir. Hâkim *ödeme vadelerini belirler*”. Bu hükümde iştirak nafakasının hesaplanmasının nasıl olacağı açıklanmamıştır, nafakanın belirlenmesinde göz önüne alınacak esaslar yanında indirimine etkili olan etkenler de belirtilmiştir.²⁵

Uygun olan güvenceleri nafaka yükümlüsünün ekonomik ve sosyal şartlarına göre hâkim belirler. Bu güvence kişisel veya aynı bir güvence olabilir.²⁶ Diğer güvenceler, belirli bir miktar paranın bir banka hesabına depo edilmesi olabilir.²⁷

İştirak nafakasına hükmedilebilmesi için tarafların istemde bulunmasına gerek yoktur. Taraflar, istemde bulunmasa da, hâkim re’sen iştirak nafakasına hükmedecektir.²⁸ Nafaka miktarı da hâkim tarafından serbestçe belirlenir. Ancak hâkim bu anlaşmayı göz ardı ederek, boşanma ve ayrılığın çocuklar ile ilgili sonuçlarını re’sen düzenleyebilir. HUAK. m.1/II uyarınca, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda arabuluculuk mümkün olduğundan ve bo-

²⁴ Bu hüküm, 20 Mart 2015 tarihli Federal Kanun ile değiştirilip 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²⁵ Ceylan, s.180.

²⁶ Sevgi Usta, Velayet Hukuku, İstanbul 2015, s.259.

²⁷ Gençcan, Velayet, s.357.

²⁸

şanma ve ayrılığın çocuklara ilişkin sonuçları, arabuluculuğa elverişli değildir. Zira bunlar tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulardan değildir. Çocuk, kendi haklarını koruyamayacak bir konumdadır. Ana ve babanın anlaşarak çocuğa zarar verebilecek bir anlaşmaya varabilmeleri mümkündür. Bu sebeple velâyetin hangi eşe bırakılacağı, çocuk ile kişisel ilişki kurma hakkının ne şekilde kullanılacağı ve iştirak nafakasına ilişkin uyumsuzluklara arabuluculuk yöntemi ile çözüm bulunması mümkün değildir.²⁹

a. Tarafların Nafaka Miktarı Konusunda Anlaşmaları

Tarafların anlaşmasıyla iştirak nafakası belirlenebilir. Taraflar, boşanma davalarında iştirak nafakasının miktarı, artırma oranı, süresi, hangi cins para ile ödeneceği konusunda serbestçe anlaşabilirler.³⁰

İsviçre Hukukunda İMK. m. 287-288 hükümlerinde periyodik ve toptan ödemeler başlığı altında anlaşmayla nafakanın belirlenmesi düzenlenmiştir.³¹ İştirak nafakasının periyodik ödenmesi İMK .m. 287 hükmünde şöyle düzenlenmiştir:

“İştirak nafakasıyla ilgili anlaşmalarda vesayet makamının (çocuk esirgeme makamı) anlaşmayı onaylaması ili çocuk anlaşmayla bağlanmaktadır.

Tarafların anlaşmalarıyla belirlenen iştirak nafakası değiştirilebilir. Ancak tarafların yaptığı değişikliğin vesayet makamının onaylamasına ihtiyacı olmamalıdır.

Tarafların yaptıkları anlaşma yargılama sırasında yapılmışsa anlaşmayı onaylamada hâkim yetkilidir. “

İştirak nafakasının toptan olarak ödenmesi İMK.m.288 hükmünde³² şöyle düzenlenmiştir:

“Çocuğun yararı gerektiriyor ise taraflar iştirak nafakasının toptan ödeneceğine karar verebilirler.

²⁹ Kaplan Güler Beyhan, Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, İstanbul 2014, s. 167; Uyumaz, Alper/ Kemal Erdoğan, “Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 17, S. 1, 2015, s. 157.

³⁰ Usta, s.256.

³¹ Ceylan, s.181.

³² Bu hüküm, 20 Mart 2015 tarihli Federal Kanun ile değiştirilip 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Tarafların yaptıkları anlaşmayı vesayet makamı veya hâkim onaylamış ise veya onların belirledikleri nafaka toptan re 'sen ödenmiş ise bu anlaşma çocuğu bağlamaktadır."

İsviçre Hukukunda iştirak nafakasıyla ilgili anlaşmalar, nafaka borçlusu ana-baba ile çocuk arasında yapılmaktadır.³³ İştirak nafakasının anlaşmayla belirlenmesinde vesayet makamının onayının aranmasının sebebi çocuğun menfaatlerinin korunması içindir. Hâkim, tarafların anlaşmasını hakkaniyete uygun bulmaz ise onaylamayacaktır. Eğer ortak velayeti ana ve baba kullanacaklar ise her birinin ödeyeceği iştirak nafakası miktarının anlaşmada bulunması gereklidir.³⁴

b. Taraflar Arasında Anlaşma Olmaması Halinde Hakimin Nafaka Miktarını Belirlemesi

İştirak nafakasının miktarını etkileyen unsurlar, çocuğun kişiliğine bağlı ve anne ve babayla ilgili unsurlardır. Çocuğun kişiliğine bağlı unsurlar, çocuğun yaşı, sağlık durumu, eğitimi ile ilgili şartlar ve mali durumudur. Anne ve babaya ilişkin unsurlar, anne ve babanın sosyal durumu, ödeme gücü, ödeme gücüne sahip olmaması durumunda çocuklara fiilen bakmış olup olmamasıdır.³⁵

İştirak nafakasının kapsamına çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi için gereken her değer girdiği, çocuğun sadece giyimi, yiyecek giderleri değil, çocuğun kültürel ihtiyaçlarının da önemli olduğu, tedavi masrafları, iş kurma parası da girmektedir.³⁶

Yargıtay kararlarında iştirak nafakası ödeme yükümlülüğünün hangi durumlarda doğduğu hangi durumlarda olmadığı konusunda yol gösterici ilkeler görülmektedir. İştirak nafakasına hükmedilmeyen durumlara örnek olan kararlardaki gerekçeler, mali gücü olmayan eşin bu yükümlülüğü olmadığı³⁷, lehine yoksulluk nafakası takdir edilen eşin iştirak nafakası ile sorumlu tutulamayacağı³⁸, kendisi yoksul

³³ C. Hegnauer,/Ph Meier, Droit Suisse de la filiation et de la famille, 4. éd . Berne 1998, s.142.

³⁴ Ceylan, s.181.

³⁵ Akyüz, s.229; Ünsal, s.213.

³⁶ Rona Serozan, Çocuk Hukuku, İstanbul 2017, s.245.

³⁷ Y. 2. HD. T.11.12.2014 E. 2014/14461 K.2014/25529 sayılı kararı (Ömer Uğur Gençcan, Aile Mahkemeleri Davaları, 2. Bası, Ankara 2017, s.547.)

³⁸ Y. 2. HD. T. 09.05.2011 E.2010/7445 K.2011/7958 (Gençcan, Aile, s.553).

olan ana veya babanın iştirak nafakası ile sorumlu tutulamayacağı³⁹, babanın gücünü aşar şekilde nafaka yükümlülüğü olmadığı⁴⁰, müşterek çocuk ile genetik baba arasında hukuki bağ kurulmadan mahkemece genetik baba aleyhine nafaka hükmedilmeyeceği yönündedir.

İsviçre Hukukunda İsviçre Federal Mahkemesi iştirak nafakasının miktarını belirlerken kural olarak nafaka yükümlüsünün gerçek gelirini dikkate almaktadır, nafaka ödeyecek kişinin gerçek gelirinden daha fazla kazanabilmesi durumunda gerçek gelir kriteri yerine fiktif bir gelir belirlemektedir.⁴¹

4. İştirak Nafakasının Süresi, Ödenme Şekli ve Faiz

İştirak nafakasının başlangıcı boşanma kararının kesinleştiği tarihtir.⁴² Boşanma kararının kesinleşmesinden sonra ayrı bir dava ile iştirak nafakasının istenmesi halinde dava tarihinden itibaren geçerli olarak hükme bağlanır.⁴³

İştirak nafakasının süresi, TMK. m. 328 (İMK.m.277) hükmünde düzenlenmiştir. Bu hükme göre anne ve babanın bakım borcu çocuğun ergin olmasına kadar devam eder. Ancak bu kural mutlak bir kural değildir. Çocuk, edindiği meslek ve sanatı ile kendisini geçindirebiliyorsa veya elde ettiği sanatla, meslekle kendisini geçindirmesi mümkün olabilecek bir durum söz konusu olabilirse, iştirak nafakası yükümlünün istemi üzerine çocuk erginliğe ermeden kesilebilir.⁴⁴

Çocuk ergin olduğu halde eğitimi devam ediyor ise kural olarak anne ve baba durum ve koşullara göre eğitimi sona erene kadar çocuğa bakmakla yükümlüdür. İştirak nafakası henüz reşit olmamış çocuk için bağlanabilecek bir nafaka olduğundan, iştirak nafakası alan çocuk artık reşit olduğu için iştirak nafakasını alamayacaktır. Bu durumda anne veya babalarından yardım nafakası talep etme imkânları vardır. Yargıtay'ın kararlarında da bu yönde eğilim olduğu görülmektedir.⁴⁵

³⁹ Y. 2. HD. T. 11.10.2011 E.2011/15700 K. 2011/15460 (Gençcan, Aile, s.555).

⁴⁰ Y. 3. HD. T. 21.12.2006 E.2006/16359 K.2006/18199 (Gençcan, Aile, s.557).

⁴¹ Ceylan, s. 183 dn.1030 (ATF 6 Temmuz 2003, [http:// www.srv.bger.ch/](http://www.srv.bger.ch/))

⁴² Namık Yalçınkaya/Şakir Kaleli, Yeni Boşanma Hukuku, C. II, Ankara 1988, s.1969.

⁴³ Yalçınkaya/Kaleli, s.1863.

⁴⁴ Tuna, s.299.

⁴⁵ Y. 3. HD E. 2004/2886 ve K. 2004/2859 sayılı bir kararında "4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 328/1 inci maddesine göre; babanın çocuğuna bakma mükel-

TMK.m.330 /II hükmüne göre iştirak nafakası, her ay “peşin” ödenir. Ancak hâkim istem halinde irat biçiminde ödenmesine karar verilen nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir (TMK. m. 330/III). Burada alacaklının mağduriyetinin önlenmesi için enflasyona karşı önlem olarak hâkimin gelecek yıllarda yapılacak artırım oranıyla ilgili karar verilmesi imkânı kabul edilmiştir.⁴⁶

İştirak nafakası özelliği gereği “irat” şeklinde karara bağlanır. Türk hukukunda iştirak nafakasının taraflar arasında yapılacak anlaşmayla toptan ödenmesi konusunda bir hüküm yoktur, bu nedenle sadece irat şeklinde ödeneceği esas geçerlidir. Oysa İMK.m.288/I hükmünde çocuğun yararı varsa istisnai olarak toptan ödenebilir. Öztan’a⁴⁷ göre TMK.’da toptan ödenebileceğine ilişkin bir düzenleme yoksa da çocuğun yararı var ise ve toptan ödemenin meblağın uygun olması koşuluyla olabileceği kanısındadır. Özellikle toptan ödemenin anne ve babanın gelirinin belirsiz olduğu durumlarda veya malvarlıklarını tüketebileceklerinden kaygı duyuluyor ise veya anne babanın yurtdışına yerleşme veya anne ve babanın ölümünün yakın olduğu ihtimallerde çocuk lehine olduğu düşüncesine dayanılmaktadır. Anne ve babanın kazancının iyi olması halinde ise toptan nafakanın ödenmesinin çocuğun aleyhine olduğunu düşünülmektedir.

İştirak nafakasına dava tarihinden hüküm tarihine kadar faiz yürütülemez, faiz iştirak nafakasıyla ilgili kararın kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlar.⁴⁸

lefiyeti onun reşit olmasıyla sona erer. Küçük reşit olduktan sonra da eğitimine devam ediyorsa (TMK.’nın 328/2nci maddesi) bu takdirde; kendisi yeni bir dava açarak yardım nafakası talebinde bulunabilir. Dolayısıyla küçüğün reşit olduğu tarihte hükmedilen iştirak nafakası kanun gereği kendiliğinden sona ereceğinden, hükümde ayrıca belirtilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır.” (Ünsal, s.214 dn.13) Yargıtay 12. HD. E.2005/12338 ve K. 2005/16008 sayılı kararında “MK.’nın 328/2nci maddesi gereğince; çocuk ergin olduğu halde eğitimi devam ediyorsa, ana ve babanın eğitim sonuna kadar çocuğa bakma görevi için yapılacak ödemeye veya MK.’nın 364 üncü maddesinde öngörülen yardım nafakasına hükmedilmeden sona eren iştirak nafakasının yorum yoluyla sürdürülmesi mümkün değildir. Burada, “ilam hükmünü ortadan kaldırmak” değil, “uygulama sahasını saptamak” söz konusudur. O halde, şikâyetin kabulüne karar vermek gerekirken yazılı şekilde reddine karar verilmesi isabetsizdir.” (Ünsal, s.214 dn.14).

⁴⁷ Bilge Öztan, Aile Hukuku, Ankara 2015, s.1051.

⁴⁸ Y. 2. HD. T.05.06.1997 E.1997/519 K.1997/6469 (Özuğur, s.189).

5. İştirak Nafakası Miktarının Durumun Değişmesi Halinde Yeniden Belirlenmesi

Tarafların durumlarında veya hayat şartlarında boşanma kararından sonra çeşitli değişiklikler söz konusu olabilir. Bu nedenle iştirak nafakasının yeniden belirlenmesi ihtiyacı doğar.⁴⁹ TMK.m.331 hükmüne göre hâkim durumun değişmesi halinde istem üzerine nafaka miktarını yeniden belirler veya nafakayı kaldırır.

İştirak nafakasının yeniden belirlenmesi için dava açılması durumunda çocuğun ihtiyaçlarına, eğitim durumuna, çocuğun yaşına ve anne ve babanın gelir durumuna göre nafakanın yeniden belirlenmesi gerekir, çocuğun gelir elde etmesi halinde anne ve babanın ekonomik durumlarına göre istem halinde nafaka kaldırılabilir.⁵⁰

a. İştirak Nafakasının Artırılması İle İlgili Yargıtay Kararları

Yargıtay kararlarında iştirak nafakası miktarının artırılması hakkında TMK. m.4 hükmü gereği hakkaniyet ilkesi gözetilerek karar verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Y. 3. HD. T.30.11.2016 E. 2016/9413 K.2016/13704 sayılı kararında,⁵¹ davacı vekili tarafların... 4. Aile Mahkemesi'nin 2011/430 E. 2012/63 karar sayılı ilamı ile boşandıklarını, 18.10.2005 doğumlu müşterek çocuğun velayetinin davacıya verildiğini ve lehine 250 TL iştirak nafakasını bağlandığını, 2012 yılında hükmedilen bu nafakanın günün ekonomik koşulları ve müşterek çocuğun büyümesi ve ihtiyaçlarının artması sonucu yetersiz kaldığını ileri sürerek aylık 750 TL ye iştirak nafakasının artırılmasını istediği ve Mahkemenin, 09.09.2015 tarihinden itibaren iştirak nafakasını 300 TL'ye çıkarılması kararı verdiği belirtilmiştir. Yargıtay 3. HD. önüne gelen davayla ilgili bu olayı değerlendirirken tarafların sosyal ekonomik durum araştırması yapmıştır. Davacının özel sektörde çalıştığı ve aylık olarak 2.200 TL maaş aldığı, kira ödediği, davalının ise fabrikada işçi olarak çalıştığı ve aylık 2.200 TL maaş aldığı ve kira ödediği tespit edilmiştir. Boşanmaya ilişkin davanın tarihinin 13.05.2011 olması nedeniyle, bu davanın açıldığı ta-

⁴⁹ Turgut Akıntürk /Derya Ateş, Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, İkinci Cilt, Yenilenmiş 19. Bası, İstanbul 2016, s.317.

⁵⁰ Akıntürk/Ateş, s.318.

⁵¹ (www.kazanci.com.tr)

rihte itibariyle arada 4 yıl geçmesi nedeniyle müşterek çocuğun büyümesi ve ihtiyaçlarının artması karşısında nafaka miktarının düşük kaldığı kanısına varılmıştır. Bu nedenle en azından TÜİK 'in yayınladığı ÜFE artış oranında iştirak nafakasının artırılmasına karar verilmesi gerekirken, düşük artırıma karar verilmesi nedeniyle mahkemenin kararı bozulmuştur. *Kanımızca* Y. 3. HD. T.30.11.2016 E. 2016/9413 K.2016/13704 sayılı kararı isabetli olup, nafaka miktarının artırılmasında etkili olan en önemli faktörler, çocuğun büyümesi ve bu nedenle ihtiyaçlarının artması ve paranın değer kaybetmesi nedeniyle ortaya çıkan fark nedeniyledir.

Y. 3. HD. T.24.11.2016 E. 2016/9012 K.2016/13366 sayılı kararında⁵² davacı, tarafların... Aile Mahkemesi'nin 2010/296-273 E. K. sayılı kararı ile boşandıklarını, boşanma sonucunda müşterek çocuğun velayetinin davacıya bırakıldığını ve lehine 250 TL iştirak nafakası hükmedildiğini, aradan geçen sürede değişen ekonomik koşullar, çocuğun büyümesi ve ihtiyaçlarının artması nedeniyle nafakanın yetersiz kaldığını ileri sürerek aylık 2000 TL'ye artırılmasını istemiştir. Mahkemece iştirak nafakasının 750 TL'ye artırılmasına karar verilmiştir. Yargıtay önüne gelen davayla ilgili kararında, somut belgelerden tarafların anlaşmalı boşandıkları 29.03.2007 doğumlu müşterek çocuğun velayetinin anneye bırakıldığı ve aylık 250 TL'ye hükmedildiği, kararın temyiz edilmeden 09.12.2013 tarihinde kesinleştiği, davacı kadının 19.04.2012 'de yeniden evlendiği, 03.09.2013 doğumlu bir çocuğunun olduğu, davalının da 06.02.2011 tarihinde yeniden evlendiği 11.05.2012 ve 17.12.2013 tarihli iki çocuğu olduğu, davacı kadının ev hanımı olduğu, çalışmadığı, geçimini eşinin sağladığı, davalı babanın ise... Mobilya Rize şubesinin şirket ortağı olduğu, gelirin de değişik olduğu, babasına ait evde oturduğunun tespit edilmiştir. Yargıtay kararında, Mahkemenin nafaka yükümlüsü davalı babanın gelir durumu yeterli araştırma yapmadığını, davalı babayı ödemede zorlamayacak şekilde çocuğun ihtiyaçları dikkate alınarak TMK. m. 4 hükmündeki hakkaniyet ilkesine uygun olarak arttırmaya karar verilmediğini belirtmiştir. *Kanımızca davalı babanın gelir durumunun net olarak tespit edilmemesi nedeniyle isabetli olarak mahkemenin kararı bozulmuştur.*

⁵² (www.kazanci.com.tr)

Y.3. HD. T.03.11.2016 E.2016/8687 K.2016/12427 sayılı kararında⁵³ davacı vekili .. 11.07.2006 tarihli kararı ile müşterek çocuk lehine olan iştirak nafakasının aylık 120 TL'ye çıkarıldığını aradan 9 yıl geçtiğinden paranın satın alma gücünün azaldığını, çocuğun lisede okuduğunu, ihtiyaçlarının arttığını, nafakanın yetersiz kaldığını ileri sürerek 400 TL'ye çıkarılmasını istemiştir. Mahkemece davalının ekonomik ve sosyal durumunda nafaka artırımını gerektirir önemli bir değişiklik olmadığı gerekçesiyle dava reddedilmiştir. Yargıtay önüne gelen davayla ilgili kararında, mahkemenin çocuğun büyümesinin, eğitiminin devam etmesinin, ihtiyaçları artırdığını dikkate alarak davalı babayı zorlamayacak şekilde TMK. m. 4 'deki hakkaniyet ilkesine göre davacı annenin de katkısı düşünülerek dengeyi sağlayacak bir miktar iştirak nafakası artışına karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir. *Kanımızca, isabetli olarak paranın satın alma gücünün yıllar içinde azaldığının ve çocuğun zamanla ihtiyaçlarının daha da artacağı unsurları nedeniyle Y.3. HD. İsbetli olarak mahkemenin kararı bozulmuştur.*

Y. 3. HD. T. 27.10.2016 E.2016/8868 K.2016/12192 sayılı kararında,⁵⁴ davacı tarafların 24.04.2014 tarih ve 2014/376-398 E. K. sayılı ilamı ile boşandıklarını, çocuk lehine 150 TL iştirak nafakası bağlandığını, çocuğun ihtiyaçlarının artması nedeniyle nafakanın 750 TL'ye çıkarılmasını istemiştir. Mahkemece, nafakanın artırılarak dava tarihinden itibaren 750 TL'nin davalıdan tahsiline, nafakanın TEFE-TÜFE oranında artırılmasına karar verilmiştir. Tarafların 29.04.2014 tarihinde anlaşmalı olarak boşandıklarını, 2008 doğumlu müşterek çocuğun velayetinin davacı anneye verildiğini ve karar ile iştirak nafakasının 150 TL belirlendiğini, temyiz edilmeden 29.04.2014 tarihinde kararın kesinleştiği, eldeki davanın 05.05.2015 tarihinde açıldığı, davacı kadının ev hanımı olduğu, çalışmadığı, babasının evinde oturduğu, müşterek çocuğun ilkokul 1 . sınıfta okuduğu, davalı babanın simitçilik yaparak asgari ücret aldığı, babasının evinde oturduğu bilgileri dosyada vardır. Yargıtay, önüne gelen davayla ilgili kararında, mahkemenin davalı baba hakkında davalının geliriyle ilgili tam ve sağlıklı araştırma yapmadığını, nafakanın takdir edildiği tarih ile eldeki dava arasında geçen süre, müşterek çocuğun yaşı, eğitim durumu, ihtiyaçları ile babayı ödemede

⁵³ (www.kazanci.com.tr)

⁵⁴ (www.kazanci.com.tr)

zorlamayacak şekilde nafakaya karar vermediğinden kararı bozmuştur. *Kanımızca Y. 3. HD., mahkemenin davalı babanın ekonomik durumunu yeterince araştırmaması nedeniyle isabetli olarak mahkemenin kararını bozmuştur.*

Y.3. HD. T.04.03.2015 E.2014/17403 K.2015/3510 sayılı kararında,⁵⁵ davacı vekili tarafların boşandıklarını, müşterek çocuğun velayetinin davacıya verildiğini, aylık 150 TL iştirak nafakasına hükmedildiğini, davacının çocuğun ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını, şu an 9 yaşında olan çocuğun 4 yaşından beri A tipi otizm epilepsi rahatsızlığı ile annesi ile birlikte mücadele verdiğini, nafakanın 850 TL'ye yükseltilmesini istemiştir. Mahkemece, iştirak nafakası 200 TL olmasına karar verilmiştir. Dosya kapsamında tarafların 19.09.2011 tarihinde boşandıkları, 14.03.2004 doğumlu çocuğun velayetinin davacı anneye verildiği, 22.05.2014 tarihinde nafakanın 200 TL 'ye yükseltme kararı verildiğini, davalı babanın serbest meslek erbabı olup camcılık yaptığı, çocuğun hastalığı nedeniyle tedavi gördüğü ve bu tedavinin özel bakım gerektirdiği, çocuğun öğrenci olduğu görülmüştür. Yargıtay, önüne gelen davayla ilgili kararında, mahkemenin takdir ettiği nafaka miktarını hakkaniyet ilkesine göre uygun bulmamıştır. *Kanımızca da Y. 3. HD., isabetli olarak çocuğun özel durumu gereği tedavi masraflarının ve yaşının büyümesi nedeniyle ihtiyaçlarının artması nedeniyle mahkemenin kararını bozmuştur.*

Y. 3. HD. T.12.03.2015 E.2015/437 K.2015/4063 sayılı kararında,⁵⁶ davacı vekili, çocuk için 300 TL olan nafakanın yetersiz kaldığı iddiasıyla 1200 TL 'ye yükseltmesini istemiştir. Mahkemece, iştirak nafakasının 1300 TL'ye çıkarılmasına ve her yıl TÜFE oranında artırılmasına karar verilmiş, hükmün davalı vekilince temyizi üzerine talebi aşan şekilde karar verilmesi doğru bulunmadığından 21.05.2014 gün ve 2014/107 -7897 sayılı kararı ile bozulmuştur. Bunun üzerine Mahkeme 1200 TL'ye nafakanın yükseltilmesine ve her yıl TÜFE oranında artırılmasına karar verilmiştir. Hüküm, davalı vekilinin temyizi üzerine Yargıtay önüne gelmiştir. Dosya kapsamından, davacının mühendis olduğu 2800 TL maaş aldığı, 725 TL kira ödediği, yarı hisseli daire ve bir otomobili bulunduğu, davalının ise proje subayı olduğu 3150

⁵⁵ (www.kazanci.com.tr)

⁵⁶ (www.kazanci.com.tr)

TL maaş aldığı, lojmanda oturduğu, 235 TL kira, 150 TL yakıt parası ödediği, kredi borcu olduğu, müşterek çocuğun 9 yaşında olduğu ve devlet okulunda okuduğu anlaşılmıştır. Davalı nafaka miktarı olan 300 TL dışında da harcamaları olduğunu, nafaka dâhil toplam 1500 TL harcama yaptığını ileri sürmüştür. Yargıtay, önüne gelen davayla ilgili kararında, mahkemenin takdir ettiği nafaka miktarını fazla bulduğundan hakkaniyet ilkesine göre uygun bulmamıştır. Kanımızca da Y. 3. HD. bu kararında davacı annenin çalışması nedeniyle ve davalının müşterek çocuk için yaptığı harcamalarda nafaka miktarının belirleyici olmadığı düşüncesiyle bu sonuca varmıştır.

Y.3. HD. T.10.09.2015 E.2015/4648 K.2015/13921 sayılı kararında ⁵⁷ davacı vekili davalı ile davacının... Mahkemenin 17.03.2011 tarih 2010/872 E.2011/329 K. sayılı ilamıyla boşandıklarını, anneye 200 TL yoksulluk nafakası verildiği çocukların velayetinin anneye verildiği, çocuklar için 200 TL nafaka miktarının yetersiz kaldığından her biri için 500TL olmasını talep etmiştir. Mahkeme çocukların nafaka bedelini 230 TL ye çıkarmıştır. Somut olayda müşterek çocukların 2000 ve 2004 doğumlu olup eğitim çağında oldukları, davalı babanın işçi olduğu, aylık gelirinin 2400 TL olduğu 620 TL kira ödediği görülmüştür. Tarafların sosyal ve ekonomik durumları, nafakanın niteliği, günün ekonomik koşulları, müşterek çocukların yaşı ve ihtiyaçları, iştirak nafakasının hükmedilen tarih ile bu davanın açıldığı tarih arasındaki süre dikkate alındığında mahkemece takdir edilen bedelin az olduğu, davalı babanın geliri ile orantılı olacak şekilde TMK.m.4 'deki hakkaniyet ilkesine göre uygun bir nafakaya hükmedilmemesi nedeniyle mahkemenin kararını bozmuştur. *Kanımızca Y. 3. HD. 'nin bozma gerekçesi çocukların eğitim masraflarını dikkate aldığından isabetlidir.*

Y.3. HD. T.08.02.2016 E.2015/19441 K.2016/1191 sayılı kararında ⁵⁸ " davacı... Mahkemenin 2011/377 E. 2012/116 sayılı ilamıyla velayetin kendisinde olan çocuk için iştirak nafakasının 290 TL hükmedildiğini, davalının 340 TL ödemeye devam ettiğini ancak yetersiz kaldığını iddiaıyla 700 TL'ye yükseltilmesini istemiştir. Mahkeme nafakanın artırılmasının reddine karar vermiştir. Somut olayda çocuğun yaşının büyümesi eğitiminin devam etmesi, ihtiyaçlarının artması nedeniyle babayı ödemedede

zorlamayacak şekilde nafaka miktarının takdir edilmemesi nedeniyle mahkemenin kararını bozmuştur. *Kanımızca Y. 3. HD. 'nin bozma gerekçesi çocukların eğitim masraflarını dikkate aldığından isabetlidir.*

Y.3. HD. T.20.10.2011 E.2011/11045 K.2011/16055 sayılı kararında⁵⁹ davacı vekili, tarafların boşandığını, velayeti davalı anneye verilen çocuğun 4 ay annede kaldığını, daha sonra bakamayacağını söyleyince davacının yanına alarak bakmaya başladığını ve 6 yıl boyunca davacı baktıktan sonra davalının çocuğu şu anda tekrar yanına alarak birikmiş nafaka borçları için icra takibi başlatıldığını 4500 TL tahsilat yapılmış olduğunu belirterek borçlu olmadığını tespitini ve 4500 TL'nin istirdaden tahsilini ileri sürmüştür. Davalı cevabında 6 yıl boyunca nafaka istemeyişinin davaya dayanak gösterilemeyeceğini belirterek davanın reddini istemiştir. Mahkeme, velayetin halen davalı annede olduğunu, bu nedenle babanın iştirak nafakası ödeme yükümlülüğünün devam ettiğini, hükmedilen nafakaların ödenmediği gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Boşanma kararında çocuk için aylık 30 TL nafaka ödenmesine karar verilmiştir. *Y.3. HD. mahkemenin kararını iştirak nafakasının velayetin eylemli olarak kullanılmasına bağlı olan bir alacak olduğunu, velayet hakkını eylemli olarak kullanmayan anne veya babanın diğerinden hükmedilen iştirak nafakasının ödenmesini isteyemeyeceği gerekçesiyle mahkemenin kararını bozmuştur. Kanımızca Y. 3. HD. bu kararında isabetli olarak iştirak nafakasının velayet hakkının kullanılmasına bağlı bir alacak olduğu gerekçesiyle velayet hakkını uzun süre kullanmayan annenin bu hakkına dayanarak iştirak nafakasını talep etmesinin dürüstlük kuralına uymadığına karar vermiştir.*

b. İştirak Nafakasının Azaltılmasıyla İlgili Yargıtay Kararları

YHGK. T.02.06.2010 E.2010/3-288 K.2010/297 sayılı kararında davanın iştirak nafakası azaltılması istemine ilişkin olduğu, tarafların 11.01.2007 tarihinde anlaşmalı olarak boşandıkları, anlaşma protokolünde davalı eşe tazminat ödenmesi, ziynet verilmesi, taşınmaz devredilmesi ve ayrıca küçük çocukları için aylık 125 'er TL iştirak nafakasının, her yıl Ocak ayından itibaren %30 oranında artırılması, enflasyonun %30 unun üzerinde gerçekleşmesi halinde enflasyon oranında artış yapılmasının kararlaştırıldığı, boşanma tarihi itibarıyla

⁵⁹ *Legal Hukuk Dergisi*, C.10 S.113, Yıl: 2012, s.232-233.

özel şirkette muhasebe sorumlusu olarak aylık 200 TL ücretle çalışan davacının ekonomik kriz nedeniyle işine son verilmiş olduğu, daha sonra özel bir firmada asgari ücretle iş hayatına devam ettiği, nafakanın 211 TL'ye toplamda iki çocuk nedeniyle 422 TL'ye çıkmış olduğu belirtilmiştir. Mahkemece davacının istemi kabul edilmiştir. TMK. m. 331 hükmüne göre durumun değişmesi veya hakkaniyetin bunu gerektirmesi halinde nafaka miktarının yeniden belirlenebileceği düzenlenmiştir. Nafaka iradının tarafların yaptığı sözleşmeyle belirlenmesi halinde dahi ancak şartları varsa azaltılabileceği, aksi düşüncenin güven ilkesine aykırı olacağı, sözleşmeyle kararlaştırılmış olan ve hâkimin onayından geçmiş olan iradın aradan çok az zaman geçmesinden sonra indirilmesi talebi, hakkın kötüye kullanılması niteliğini taşıyabileceği, sırf boşanmayı sağlamak için bilerek ve isteyerek mali gücünün üzerinde bir yükümlülüğü protokolle üstlenen kişinin sonradan bu yükümlülüğün azaltılması yönünde talepte bulunmasının dürüstlük ilkesiyle bağdaşmayacağı belirtilmiştir. Somut olayda ise davacının boşanma protokolü ile çocukları için iştirak nafakası ve artış oranını içinde bulunduğu ekonomik koşullar itibarıyla öngörüp kabul ettiği, daha sonra önceki işinden ayrılıp daha düşük ücretle çalıştığı vs. gerekçesiyle %30 artış oranının azaltılmasını istediği bu istemin haklı olduğuna ilişkin bir başka delil bulunmadığından uyarılama koşullarının oluşmadığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle HGK'da benimsenen Özel Daire kararına uyulması gerekirken önceki kararda mahkemenin direnmesi usul ve yasaya aykırı bulunarak direnme kararı bozulmuştur. *Kanımızca nafaka miktarının azaltılmasının uyarılama şartları somut olayda gerçekleşmediğinden YHGK. 'un verdiği bu karar isabetlidir.*

YHGK. T.27.05.2015 E.2013/3-2273 K.2015/1436 sayılı kararında⁶⁰ boşanma kararıyla velayeti anneye verilen müşterek çocuk için protokol gereği 250 TL iştirak nafakasına ve nafakanın her yıl %20 artırılmasına hükmedildiği, geçen 6 yıllık sürede nafakanın 622 TL'ye ulaştığı, ancak davacının gelirinin aynı oranda artmadığı gibi yeniden evlendiği, kira ve aidat ödediği, artışın devamı halinde nafakanın maaşını geçeceğini belirterek aylık 950 TL'ye indirilmesi ve artışın her yıl yasal faiz oranında yapılmasına karar verilmesini istemiştir. Somut olayda davacının boşanmadan sonra yeniden evlendiği, zabıtaca

⁶⁰ (www.kazanci.com.tr).

yapılan araştırmaya göre işçi olduğu ve 1600 TL maaş aldığı, 700 TL kira ödemediği, davalının da işçi olduğu 1400 TL maaş aldığı, üzerine kayıtlı evde oturduğu, küçüğün ilkokul 4. Sınıfta ve devlet okulunda okuduğu anlaşılmıştır. Sözleşme yapıldığında karşılıklı edimler arasındaki denge sonradan şartların olağanüstü değişmesi nedeniyle taraflardan biri aleyhine katlanılamayacak derecede bozulmuşsa, taraflar artık o sözleşmeyle bağlı tutulmazlar, değişen şartlar karşısında MK. m. 2' den yararlanarak sözleşmenin yeniden düzenlenmesini isteyebilirler. Mahkeme, davacının gelir durumu ve yaşam standardında nafaka miktarı ile artış oranını sözleşmeyle kararlaştırdıkları tarihten bu yana öngörülme-yen bir olumsuzluk meydana gelmediği, küçüğün ekonomik durumunun nafakaya ihtiyaç duymayacak veya ödenenden daha az nafakaya ihtiyaç duyacak kadar olumlu yönde değiştiği kanıtlanamadığından davayı reddetmiştir. *YHGK. İse mahkemenin önceki kararında direnmesinin usul ve yasaya aykırı olduğunu, nafaka yükümlüsü davacının gelir durumunu dikkate alarak nafakanın miktarının yüksek olduğunu düşünerek kanımızca isabetli olarak karar vermiştir.*

Y.3. HD. T.28.11.2016 E.2016/18321 K. 2016/13538 sayılı kararında⁶¹ belirtilen bilgilere göre anlaşmalı boşanma sonucunda iştirak ve yoksulluk nafakasının indirilmesi istemine ilişkin bir dava olduğu, tarafların yaptıkları protokol gereği .. mahkemenin 18.07.2014 tarih ve 2014/577 E.2014/611 K. sayılı kararı ile TMK. m. 166/III gereği anlaşmalı boşandıkları, protokol ile ödenecek nafaka miktarının kararlaştırılmış olduğu ve bu anlaşma mahkemece tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına uygun bulunmuş ve verilen karar temyiz edilmeden kesinleşmiştir. Bu protokol ile müşterek çocuğa 700 TL iştirak nafakası ve davalı için aylık 300 TL yoksulluk nafakası hükmedilmiştir. Davacı baba boşanma sonrasında ekonomik durumunun olumsuz değiştiğini, iflas ettiğini, sonra askere gitmek zorunda kaldığını bu nedenle nafaka miktarlarının 100 TL 'ye indirilmesini istemiştir. Davalı ise davacının kötüniyetli olduğunu ileri sürmüştür. Davacının sosyal ve ekonomik durumunda boşanma ilamının kesinleşme tarihi olan 13.01.2015 tarihi ile bu davanın açıldığı tarih ile davanın açıldığı tarih olan 20.03.2015 tarihleri arasındaki yaklaşık 2 aylık sürede olağanüstü bir değişiklik olduğunun kabul edilemeyeceğini ileri sürerek davanın reddine karar

⁶¹ (www.kazanci.com.tr).

vermesi gerekirken kabul ettiğinden mahkemenin kararını Y. 3. HD. bozmuştur. *Kanımızca, Y. 3. HD. 'nin bu kararı, iştirak nafakasının indirilmesi için tarafların durumlarında önemli değişikliğin olması gerektiğinde, böyle bir değişikliğin olduğu ispatlanamadığından isabetlidir.*

Y. 3. HD. T.25.10.2011 E.2011/11620 K.2011/16461 sayılı kararında⁶² davacının anlaşmalı boşanmayla kabul edilen 150 TL yoksulluk ve müşterek 2 çocuk için 50 TL'den 100 TL iştirak nafakasının her yıl Temmuz ayında %50 artış şartının kaldırılması veya nafakaların 100 TL indirilmesinin talep edildiği belirtilmiştir. TMK. m. 331 hükmüne göre durumun değişmesi halinde hâkim, istem üzerine nafaka miktarını yeniden belirler veya nafakayı kaldırır. BK.m.19 ve m. 20. hükümlerine aykırı bulunmayan karşılıklı sözleşmede edimler arasındaki denge umulmadık gelişmeler yüzünden sonradan bozulursa sözleşme koşullarının değişen maddi koşullara uyarlanması gerektiği, tarafların mali durumlarının değişmesinin iradın artırılmasını veya azaltılmasını gerektirdiği belirtilmiştir. Somut olayda boşanma sürecinde davalının ev hanımı olduğu, davacının emekli olduğu, sonradan deri ticareti yaptığı, ancak iflas ettiği, yeniden evlendiği, bu evlilikten bir çocuğu olduğu dikkate alınarak mahkemenin nafakanın azaltılması gerekirken davayı reddetmesi nedeniyle mahkemenin kararını Y. 3. HD. bozmuştur. *Kanımızca taraflardan davacının mali durumunun bozulması nedeniyle nafaka miktarının azaltılması isabetli olmuştur.*

Y. 3. HD. T.02.10. 2012 E.2012/14248 K.2012/20466 sayılı kararında⁶³ tarafların 13.10.201 tarihinde anlaşmalı olarak boşandıkları, protokol gereği müşterek çocuklara 750 'şer TL iştirak nafakasının her çocuk için 150 'şer TL indirilmesi talep edildiği, mahkemenin, davayı kısmen kabul ederek G isimli çocuk için 300 TL'ye, E. İsimli çocuk için 250 TL'ye indirilmesine hükmettiğini, somut olayda boşanma üzerinden henüz 1 yıl geçmemiş olup dava tarihi itibarıyla davacının ekonomik durumunda önemli ölçüde bir değişikliğin gerçekleştiğinin kanıtlanmamış olduğu, mahkemenin bu konuyu tartışmadan eksik inceleme yaptığı belirtilmiştir. Bu davada sözleşmeyle kararlaştırılması ve hâkim tarafından onaylanmış olan iradın aradan çok az bir zaman geçtikten sonra indirilmesi talebinde bulunmanın hakkın kötüye kul-

⁶² (www.kazanci.com.tr).

⁶³ (www.kazanci.com.tr).

lanılması niteliğinde olduğu, sırf boşanmayı sağlamak için bilerek ve isteyerek mali gücünün üstünde bir yükümlülüğü protokolle üstlenen kişinin sonradan bu yükümlülüğün kaldırılması veya azaltılması yönünde talepte bulunmasının dürüstlük ile bağdaşmayacağı üzerinde durulmuştur. *Kanımızca davacının indirim talebinin hakkı kötüye kullanma niteliği taşıdığından ve ekonomik durumunda indirim yapılmasını gerektirecek bir değişiklik olduğu kanıtlanamadığından Y. 3. HD. isabetli olarak mahkemenin kararını bozmuştur.*

c. İştirak Nafakasının Kaldırılmasıyla İlgili Yargıtay Kararları

Y.3. HD. T.13.03.2015 E. 2014/18015 K.2015/4123 sayılı kararında⁶⁴ davacı vekilinin davalının özel hastanede çalışmaya başladığı, gelir elde etmesi nedeniyle nafakaya ihtiyacı kalmadığını ileri sürerek aylık 200 TL olan iştirak nafakasının kaldırılmasını talep ettiği, davalı vekili davalının eğitimini sürdürdüğünü, davacı aleyhine yardım nafakası davası açtığı, mahkemenin nafakanın kaldırılmasına karar verdiği bilgileri bulunmaktadır. Buradaki uyuşmazlık, iştirak nafakası almakta iken ergin olan çocuğun eğitiminin devam ediyor olması halinde babanın nafaka yükümlülüğünün devam edip etmeyeceği ile eğitimin devam etmesi nedeniyle ihtiyacın devam edip etmediğidir. Y. 3. HD., bu davada davalının 23.02.2012 tarihinde kendiliğinden nafakanın TMK.m.328/I hükmüne göre nafaka borcu ergin olması halinde kendiliğinden sona erdiğini belirterek mahkemenin kararını bozmuştur. *Kanımızca bu davada TMK.m.328 /II hükmünde belirtilen “çocuk ergin olduğu halde eğitimi devam ediyor ise anne ve baba durum ve koşullara göre kendilerinden beklenebilecek ölçüde olmak üzere eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlüdür.” hükmünün de dikkate alınarak değerlendirme yapılması daha isabetli bir sonuç doğurabilirdi. Bu kararda sadece çocuğun ergin olunca nafaka borcunun sona erdiği üzerinde durulmuştur.*

Y. 3. HD. T.22.09.2016 E.2016/303 K.2016/11162 sayılı kararında davacının, davalı ile boşandıklarını, müşterek çocukları için 450 TL nafakaya hükmedildiğini, çocuğun kreş masraflarını ve diğer masraflarını ödediğini, çocuğun okula başlayacağını, kendisinin 2 aydır işsiz olduğunu ve nafakayı ödeyemeyecek durumda olduğunu belirterek

⁶⁴ (www.kazanci.com.tr).

nafakanın kaldırılmasını olmazsa 150 TL'ye indirilmesini istediği, davalı vekilinin cevabında ise davacının halen ödemediği birikmiş nafakalar bulunduğu, davalının asgari ücretle çocuğuna bakmaya çalıştığı belirttiği bilgileri vardır. Mahkeme, tarafların 06.09.2011 tarihinde anlaşmalı boşandıklarını, müşterek çocuk nafakaya hükmedilmediği,, daha sonra annenin açtığı dava sonucu 10.04.2013 tarihinde 450 TL tedbir ve iştirak nafakasına hükmedildiğini, ancak kararın tebliği edildiği, ancak işbu davanın açıldığı tarihte kesinleşmediği gerekçesiyle davacının davayı açmakta hukuki yararı bulunmadığı gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Somut olayda annenin açtığı iştirak nafakası davasının 20.03.2012 tarihinde olduğu, bu davanın ise 01.09.2014 tarihinde açıldığı anlaşıldığından nafakanın kaldırılması istenen dönem itibariyle nafaka alacaklısı çocuğun yaşı, ihtiyaçları ile anne ve babanın sosyal ve ekonomik durumları değerlendirilmeden talebin reddedilmesini Y. 3. HD. kanımızca isabetli olarak bu kararı bozmuştur.

Sonuç

Çocuğun velayet veya bakım hakkına sahip olmayanın nafaka ödeme yükümlülüğü olan iştirak nafakası velayete bağlı değil, anne ve baba olmaya bağlı bir yükümlülüktür. İştirak nafakası, çocuk aile içindeki zayıf durumu nedeniyle çocuğun korunması düşüncesiyle çocuğun lehine düzenlenmesi gereken bir alacaktır.

İştirak nafakası davasında davacı olma hakkı, küçüğe fiilen bakan anne ve babaya; ayırt etme gücüne sahip olmayan küçük için gereken hallerde atanacak kayyım veya vasiye ve ayırt etme gücüne sahip olan küçüğe tanınmıştır. İştirak nafakası isteme hakkı, velayetin fiilen kullanılmasına bağlı bir hak olduğu için, çocuğun velayeti kendisine verilen taraftır. İştirak nafakası davasında davalı olma hakkı, küçüğe fiilen bakamayan anne ve babaya; velayet hakkı kendisine verilmeyen anne veya babaya; ayırtım gücüne sahip olmayan küçüğe atanan vasi veya kayyım tarafından açılan davada küçüğün anne ve babasına; ayırtım gücüne sahip küçük tarafından açılan davada küçüğün anne veya babası veya davacının dava ettiği davalıya aittir. Boşanma davalarında yetkili mahkemeyi seçme imkânı kesin yetki kuralı öngörülmemiştir. Bağımsız olarak açılan iştirak nafakası davasında TMK. m. 177 hükmü gereği nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir.

İştirak nafakasının miktarının belirlenmesinde çocuğun ihtiyaçları, anne ve babanın hayat koşulları ve ödeme güçleri yanında çocuğun gelirleri de önemli rol oynar. Çocuk için belirlenecek nafakanın çocuğun konut, giyecek, yiyecek, eğitim, öğretim, tatil, dinlenme, sağlık ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek tutarda olması gerekir. Anne ve babanın yüksek bir hayat standardına sahip olması halinde çocuğun ihtiyaçlarının kapsamı genişlerken, anne ve babanın maddi imkânlarının yetersiz olması halinde daha dar bir kapsam söz konusu olacaktır.

İştirak nafakasının miktarının belirlenmesinde taraflar serbestçe anlaşma yapabilirler. Bu anlaşmanın geçerli olması için hâkim tarafından onaylanması gereklidir. Tarafların nafakayla ilgili anlaşma yapmadıkları durumda hâkim iştirak nafakası miktarını hakkaniyet ilkesine göre takdir eder. Anne ve babanın iştirak nafakası borcu kural olarak çocuğun ergin olmasına kadar devam eder. Ancak çocuk ergin olması halinde eğitimi devam ediyor ise durum ve koşullara göre eğitimi sona erene kadar anne ve baba çocuğa bakmakla yükümlüdür. İştirak nafakası miktarının düzenli, peşin ve basit bir usul ile ödenmesi halinde çocuğun yararı sağlanacaktır.

Boşanma kararıyla birlikte hükmedilen veya ayrı olarak da istenebilen iştirak nafakası tarafların durumlarında değişiklik olması halinde veya hayat şartlarının değişmesi halinde yeniden belirlenebilir. Nafaka alacaklısı, enflasyon sebebiyle nafaka miktarının artırılması gerektiğini veya nafaka yükümlüsü gelirin azaldığını ileri sürerek nafakanın azaltılmasını isteyebilir.

Kaynakça

- Abik Yıldız, "Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı ", Prof. Dr. Şener Akyol'a Armağan 2011, s. 1-75.
- Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya, Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, İkinci Cilt, Yenilenmiş 19. Bası, İstanbul 2016.
- Akyüz Emine, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara 2000.
- Baktır Çetiner Selma, Velayet Hukuku, Ankara 2000.
- Bozovalı Haluk, Türk Medeni Hukukunda Bakım Nafakaları, İstanbul 1990.
- Ceylan Ebru, Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Ocak 2006.

- Dural Mustafa /Öğüz Tufan/Gümüş Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku, C.III, Aile Hukuku, İstanbul 2016.
- Gençcan Ömer Uğur, Velayet Hukuku, Ankara 2015. (atıf şekli: Gençcan, Velayet)
- Gençcan Ömer Uğur, Aile Hukuk Davaları, Ankara 2017. (atıf şekli: Gençcan, Aile)
- Gençcan Ömer Uğur, Boşanma Usul Hukuku, Ankara 2016.(Gençcan, Usul)
- Hegnauer C. /Meier, Ph.; Droit Suisse de la filiation et de la famille, 4. éd . Berne 1998.
- Feyzioğlu Feyzi N., Aile Hukuku, İstanbul 1986.
- Kaplan Güler Beyhan: Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, İstanbul 2014.
- Karaca Hilal, Velayetin Kapsamı ve Hükümleri, İstanbul 2015.
- Kılıçoğlu Ahmet, Medeni Kanunumuzun Aile, Miras ve Eşya Hukukunda Getirdiği Yenilikler, Ankara 2004.
- Oğuzman Kemal/Dural Mustafa, Aile Hukuku, İstanbul 1998.
- Özbek Mustafa, "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Komitesinin Aile Arabuluculuğu Konulu Tavsiye Kararı ", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.7, S.2, 2005, s.71-102.
- Özcan Cem, "Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 5, S. 9, Haziran 2017, s. 383-396.
- Öztan Bilge, Aile Hukuku, Ankara 2015.
- Özüğür Ali İhsan, Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemelerine Göre Gerekçeli Açıklamalı-Nafaka Hukuku, 3. Baskı Ankara 2004.
- Serozan, Rona, Çocuk Hukuku, İstanbul 2017.
- Tuna Sıla, "Boşanmanın Mali Sonuçlarından İştirak ve Yoksulluk Nafakası", İstanbul Barosu *Dergisi*, C. 89 2015/3, s.291-303.
- Usta, Sevgi, Velayet Hukuku, İstanbul 2015.
- Uyumaz, Alper/Erdoğan Kemal, " Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları ", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C.: 17, S. 1, 2015, s. 119-169.
- Ünsal Yağmur, Nafaka Çeşitleri, İstanbul *Barosu Dergisi*, C.90, 2016/5, s.204-223.
- Tutumlu Mehmet Akif, Teorik ve Pratikte Boşanma Yargılaması Hukuku, C. II, Ankara 2009.
- Yağcıoğlu Ali Haydar, " İsviçre Hukukunda Çocuk Nafakasına İlişkin Önemli Yenilikler ", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C.15, S.1, s.107-135.
- Yalçınkaya, Namık /Kaleli, Şakir, Yeni Boşanma Hukuku, C. II, Ankara 1988.